

Explanatio sancti Thome

corpus eius: quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. **N**o. 6. Et ideo ex eo quod manet in eternum habet sacerdotium semperternum. Et ideo solus Christus est verus sacerdos, alii autem ministri eius. **I**st. corinth. 4. Sic nos existimet homo et minister Christi. **D**einde enim dicit. Unde et salvare tecum ostendit efficaciam eius. Et circa hoc duo facit, quod primo ostendit efficaciam eius. Secundo modum istius efficacie. **I**bi. Accedens tecum. Efficacia eius est quia causa est semper poterior suo effectu. et ideo causa temporalis non potest producere effectum eternum. Sacerdotium vero Christi est eternum non autem leviticum ut est probatum. Ergo Christus post salvare imperpetuum. Hoc autem non posset fieri nisi haberet virtutem divinam. **E**siae. 45. Saluator est Israel in domo salute eterna. **P**odus autem est quia accedens tecum. Et describit istius modum tribus, scilicet ab excellentia virtutis, nature et pietatis. Virtutis quidem quia accedit per se metipsum. Sed contra. Accedens ad aliquem distat ab ipso: Christus autem non distat a deo. Respondeo. Dicendum est quod apostolus in verbis istis ostendit duplicitatem naturae, scilicet humanam secundum quam conuenit ei accedere quia in ipso distat a deo, non autem accedit a statu culpe ad statu gratiae; sed per contemplationem intellectus et affectus et adceptionem glorie. Et natura divina per hoc quod dicit enim per semetipsum acte vere ad deum. Si vero esset purus homo non posset per se accedere. **J**ob. 6. Nemo potest venire ad me nisi pater qui misericordia traxerit eum. Et ideo cum apostolus dicit quod per semetipsum accedit, ostendit virtutem eius. **E**siae. 63. Gazdiens in multitudine fortitudinis sue. Ergo accedit in quantum homo: sed per semetipsum in quantum deus. **E**xcellentia vero nature ostendit in quantum dicitur. Semper viuens. Alter enim sacerdotium eius finiretur. **A**poc. 1. Fui mortuus et ecce sum viuens in seculo seculorum. Excellentiam pictatis ostendit: quia dicit. Ad interpellandum, pro nobis quia licet sit ita potes ita altus: ramen cum hoc est pirus quia interpellat pro nobis. **I**st. corinth. 2. Aduocatus habemus apud patrem suum Christum tecum. Interpellat autem pro nobis primo humanitatem suam quam pro nobis assumptam representans. Item sanctissime anime sue desiderium quod Christus de salute nostra habuit exprimendo cum quo interpellat pro nobis. **A**lla littera habet antecedentes per ipsum, et tunc designant illi quos saluat quia accedentes per fidem eius ad deum. **R**om. 5. Justificati igit ex fide pacem habemus ad deum per dominum Iesum Christum per quem accessum habemus. **D**einde enim dicit. **C**alis enim decebat tecum ostendit excellentiam Christi et excellentiam eius sacerdotij. Et circa hoc facit duo. Primo enim ostendit quod ei conuenient perfectio eius conditionis que requirebant ad sacerdotium veteris legis. Secundo ostendit quod sibi desunt imperfectio eius ibi. Qui non habet necessitatem tecum ponit autem quatuor conditiones de ipso que debent esse in sacerdote legali. Primo sanctitas. **L**euit. 21. Incensum et panes dei sui offerunt et ideo sancti erunt. Hanc autem perfecte habuit Christus. Sanctitas enim impozit puritatem conferrat deo. Christus autem a principio concepitus sue deo consagratus fuit. **L**uke. 1. Quod enim ex te nascitur sanctus vocabitur. **M**atth. 1. Quod enim in ea natu est de spiritu sancto est. **E**t dicit. **A**ngelus sanctus sanctorum. Secundo innocentia. **L**euit. 22. Lusto dilat precepta meas et non subiacet peccato. Proprieta tem dicit innocentia puritas ad proximum. **P**ro. Innocens manibus tecum. Christus autem summum innocens fuit ut pote qui peccatum non fecit. **P**ro. Ego in innocentia mea ingressus sum. Tertio quod est impollitus et hoc quo ad se. **L**euit. 21. Homo de semine tuo qui habuerit maculam non offerat panes dei sui. **D**icit enim dicimus in figura. **P**rod. 12. Erat autem agnus sine macula tecum. Quarto quod non comisceretur cum conquinatis. **L**euit. 21. Non comisceretur stirpem

generis sui vulgo gentis sue. Christus autem fuit perfectissime a peccatoribus segregatus. **P**ro. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum tecum. Quod quidem verum est quantum ad similitudinem vite. **S**api. 2. **D**issimilis est alijs vita illius. Non tamen quantum ad contumeliam: quia cum hominibus conuersatus est. **B**aruch. 3. Et hoc propter illos conversionem. **D**ath. 9. Quare cum peccatoribus manducat magister vester? Et tantum segregatus est quod etiam factus est excellenter celis, id est super omni celesti creatura sublimata est humana natura in ipso. **S**upra. 3. Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis tecum. Ergo iste est sacerdos valde sufficiens. **C**onsequenter cum dicit. Qui non habet tecum remouet ab eo illud quod erat imperfectum in sacerdote legali. Hoc autem erat quia ille indigebat sacrificio expiacionis, ut patet **L**euit. 16. **I**mmolabit vitulum pro te et byrca pro populo. Ergo orabat pro se. Item non tantum semel orabat pro se sed frequenter. Et huius ratio est: quia lex instituit sacerdotes habentes infirmitatem. **S**api. 9. Homo infirmus et exigui tempus tecum. Sed sermo diuinus qui post legem interposito iurisdictione constitutus filius qui nullus de istis imperfectis habet: sed omnino perfectus in eternum. scilicet sacerdotem duraturum. Non enim obtulit pro peccatis suis: sed tantum pro nostris. **E**siae. 53. Culinarus est propter iniquitates nostras. Item nec frequenter pro nobis: sed tantum semel. **I**st. petri. 3. Prope semel pro peccatis nostris mortuus est. Unica enim eius oblatione sufficit ad expiacionem peccata totius generis humani.

Capitulum octauum.

Optimum autem super ea que dicuntur. Talem habemus pontificem: qui confedit in dextra se dis magnitudinis in celis sanctorum minister et tabernaculi veri quod fixit deus et non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur. Unde necesse est et hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo esset super terram nec esset sacerdos cum essent qui offerret secundum legem munera qui exemplari et umbra deseruunt celestium: sicut reiponis est moysi cum consummaret tabernaculum. Vide inquit omnia facito secundum exemplarum: quod tibi ostendit in monte.

Supra probavit aplius excellentiam sacerdotij Christi ad sacerdotium leviticum ex parte persone: hic probat idem ex parte ipsius sacerdotij. Et circa hoc facit duo. Primo enim ostendit sacerdotium Christi esse excellentius sacerdotio veteris legis. Et pro hoc in generali. Secundo in speciali ibi. Habet quidem et prius tecum scilicet 9. cap. **P**rima in duas. **P**rimo enim ponit intentum. Secundo manifestat propositum suum ibi. Omnis enim pontifex tecum. Circa prius duo facit. quia primo ponit modum tradendi. Secundo premitit que debet dicere ibi. **T**ale habemus pontificem tecum. Dicit ergo. **C**apitulum quod. **C**apitulum est brevis complexio continens multa. Et dicit a capite: quia sicut in capite virtute et quasi summa continent omnia que sunt in corpore sic in capitulo illa que dicenda sunt. Ergo dicemus in quodam capitulo, et quasi in quadam summa. Super ea tecum. **I**ly super potest dicere appositum, et tunc erit sensus. **Q**ue summarie dicenda sunt super apponentem premissis. **N**on potest designare exceptum, et tunc est sensus. **E**a que dicenda sunt in summa et

in epistolam ad Hebreos VIII

caplo sunt maiora. **H**einde cum dicit **T**alē habemus pontificē **zc.** premitit que debet dicere **E**t primo dignitate huius sacerdotij. **S**ecundo officiū eius ibi. **S**ancto-
rū minister. **D**ignitas eius est quia talē habemus ponti-
ficē qui concedet ad dexterā magnitudis in excelsis. **S**e-
des est iudicaria potestas que aliquibus cōuenit tanq;
ministris dei sicut omnibus regibus: quia adorabunt eū
omnes reges terre. vt dicit in ps. **T** omib; prelatis. **I**c.
Corint. 4. **S**ic nos existimet homo vt mīstros dei. **S**e-
des ergo magnitudis est excellentissima potestas iudicā-
di. **I**tem pars dexterā est potioz in anālī t signi facit bo-
na i spiritualia. **Q**uia ergo xp̄s habet iudicaria potesta-
tē dicit sedere. **P**ater em̄ omne iudicium dedit filio **J**ob. 5.
Quia vero post deū habet hoc excellētissime sedet in de-
xtera magnitudis in excelsis. id est in poriorib; bonis.
Supra. 1. **S**ed ad dexterā mālestatis in excelsis. **H**oc
aut̄ qd̄ dicit concedere vel cōsiderē potest referri ad xp̄m
scđm qd̄ est deū sicut cōsideret quia habet eandē auctoritātē
iudicandi quā habet pater: sed distinctus est in per-
sona. **E**t sic lī magnitudinis accipit p̄ persona patris.
Cel fin qd̄ homo t hoc magis p̄prie ad intentionē apli
quia loquī de pontificatu xp̄i qui est pontifex inquantū
homo. **E**t sic cōsideret qd̄ humanitas assumpta habet quā
dā associationē ad deitatē cōfideret ad iudicandū. ps.
Elevata est magnificētia tua super celos. **J**ob. 5. **P**ote-
statē dicit ei iudicium facere qd̄ filii homis est. **E**t sic appa-
ret dignitas sacerdotis. **C**onsequēter cū dicit. **S**an-
ctoz minister **zc.** ostēdit dignitatē officij eius. **D**icit aut̄
mīster sanctoz. **I**. scđy edū. **I**. sanctuarioz. **N**ostri em̄ an-
tiqui accipiebāt ministeriū vt custodiret sacra t seruit̄
tabernaculo. **H**oc nū excellētius habet xp̄s quia est mi-
nister. nō quidem inquantū deū: quia sic est auctor: sed
inquantū homo. **L**uce. 12. **T**ransīcio ministrib; illis.
Humanitas enim xp̄i est sicut organū diuinatatis. **E**t er-
go minister sanctoz: quia ministrat sacramenta gra-
tie in presenti t glorie in futuro. **I**tem est minister taber-
naculi veri qd̄ est vel eius ecclesia militā. ps. **Q**uā di-
lecta tabernacula tua dñe virtutē **zc.** **E**t triumphans.
Esa. 33. **T**abernaculū quod nequaq; transſerī poterit.
ps. **W**ine quis habebit in tabernaculo? **zc.** **H**omo aut̄ xp̄s
mīster est: quia ola bona gloria per ipm dispensant. **D**icit
aut̄ veri ppter duo. **P**rimo ppter differentiā ad ves-
tus. t primo qd̄ erat figurale istius. **I**c. **C**ox. 10. **O**ia in fi-
gura illis cōtingebant. **I**stud autē est veritas illius. **E**t
ergo verū id est veritātē cōntinēt respectu figure. **E**ccū
do quia illud factū est per hominē. **I**stud aut̄ sc̄z vel gra-
tie vel glorie est a solo deo. ps. **B**ratia t gloriā dabit do-
minus **J**ob. 6. **B**ratia dei vita eterna. **E**t ideo dicit. **Q**uā
fixit deus. **2. Cox. 5.** **S**imus quoniam si terrestris dom̄
nostra huius habitatioz dissoluat: quia ex deo habem⁹
dom̄ non manufactā eternā in celis. **H**einde cū dicit
Omnis en̄ pontifex **zc.** explicat in speciali. t circa hoc
facit tria. **P**rimo em̄ ostēdit xp̄m esse ministrū aliquo-
rum sanctoz. **S**ecundo qd̄ non veteris legis ibi. **E**rgo es̄z
zc. **T**ertio qd̄ aliquoꝝ maioꝝ ibi. **N**unc aut̄ melius **zc.**
Facit aut̄ primo talē rationē. **O**mnia pontifex ad hoc co-
stituit vt offerat munera t hostias. t fin hoc dicit. **M**ini-
ster sanctoz. xp̄us autē est pontifex vt sup̄ia probari est.
Ergo necesse est xp̄m habere aliqua que offerat. **S**upra
5. **O**mnis pontifex ex homib; assumptus **zc.** **H**ostia est
de animalib; munera de quo cūs alio. **L**euit. 21. In-
cenſum t panes dei sui offerunt. **Q**uia vero necesse fuit
xp̄m habere qd̄ offerret ip̄e seipm obrulit. **F**uit aut̄ talis
oblationē mūda quia caro eius nullā maculā peccati habu-
it. **E**rod. 12. **E**rit agnus ab eo macula mācula annicu-
lus. **I**tem fuit pgrua quia congruēt est qd̄ homo p homi-

ne satissiciat. **I**ntra. 9. **O**btulit semetipm̄ immaculatū
deo. **I**tem apia ad immolandū. quia caro eius mortalis
erat. **J**ob. 8. **V**ittens deū filiū suū in similitudinē car-
nis peccati. **I**tem idez ei cui offert. **J**ob. 10. **E**go t pater
vnū sumus. **I**tem vnit deo illos p quibus offert. **J**ob.
17. **A**ctōies vnū sunt sicut tu pater in me t ego in te vt
tūp̄i nobilicū vnū sunt. **H**einde cum dicit. **E**t ergo es̄z
est super terrā **zc.** ostēdit qd̄ xp̄us non est minister lega-
lii. **E**t circa hoc facit tria. quia p̄io inducit quandā con-
sequentiā. **S**ecundo ostēdit ip̄am rationabilē ibi. **C**ū es̄z
est **zc.** **T**ertio. pbat eam per auctoritatē ibi. **S**icut re-
sponsum est moysi **zc.** **C**onsequētia vero talis est. **E**rgo
si esset lug terra hoc est antecedēs. **N**ec esset sacerdos t
est cōsequens. **U**nde cōsequētia est vna cōditionalis t
legit̄ multis modis. **M**unus sic. et est fin glo. nec ponit
hic noīatūus. t ideo sic intelligit. **S**i illud qd̄ offert es̄z
est super terrā **zc.** quod duplicitē intelligit. **A**no modo
vt sit sensus. **S**i illud qd̄ offert esset aliquod terrenū xp̄s
non esset sacerdos. **Q**uā dicit. **B**ulla necessitas esset
sacerdotij eius: quia multi essent qui talia offerrēt. **S**ed
nūquid caro terrena nō erat? **R**espōdeo. **V**icendū
est qd̄ materialiter est terrena. **J**ob. 9. **T**erra data est in
mānus impij **zc.** **S**ed dicit non esse terrena primo ratio
ne vniōis. **J**ob. 3. **Q**uā de celo venit super omnes est.
id est filius dei qui illā sibi vnuīt. **I**tem ratiōe virtutis
actiue. sc̄s spirituſanci qui eā formauit. **I**tem ratiōe fru-
ctus: quia oblatio eius nō ordinat ad consequēndū ali-
qui t terrenū: sed celeste. **J**ob. 8. **V**os de mūndo. hoc estis
ego nō sum de hoc mūndo. **H**ec est prima expōitio t me-
lior. **S**ecunda talis est. **E**t si. id est quātū illud qd̄ offert
esset super terrā: qd̄ necessariū est aliqd̄ offerrēt nō esset sa-
cerdos. sed alijs ydoneus: quia nullus posset ydoneus
inueniri ad offerrēndū istud. **T**res sūt aliae lecture in qui-
bus subintelligit offerebāt. t primo in generali vt sensus
sit. **S**i esset aliquis sacerdos terrenus qui posset offere
p celestib; xp̄s non esset sacerdos. **A**lia est de xp̄o spe-
cialiter sic. **S**i xp̄us esset sacerdos terren⁹ non cōpeteret
ei ius sacerdotij cū essent qui scđm legem offerrēt mūne-
ra. **U**lter sic. **S**i xp̄us adhuc esset super terrā: ita sc̄z qd̄
nondū ascendiſſeret nō esset sacerdos: quia nō compleuſ-
ſet sacerdotiū suū. **S**ed scđm primā expōitōē cōtinua-
tur littera sic. **E**t probat quia multi essent qui scđm legē
offerrēt talia munera. sc̄z illi qui deseruīt exemplari t
vmbre celestib;. **S**acramēta legalia fuerūt figura aliorū
quātū ad duo. sc̄z quātū ad cognitionē t quātū ad re-
rum explōitionē. Quātū ad cognitionē cū dicit. **E**xem-
plar: quia in veteri legē quasi in quādā exemplari pote-
rat legi id ad qd̄ nostra cognitionē debet ferri. **S**ed videbāt
qd̄ loquātū in proprie. **E**xemplar em̄ prius est exemplato
quod. ppter dicit exemplū. **S**ed celestia sunt priora nec
facta sunt ad similitudinē veteris legis: sed magis econ-
uerso. **R**espōdeo. **V**icendū est qd̄ prius dicit duplicitē.
Anō modo simpliciter: t sic procedit obiecto. **E**t quo
ad nos t sic verū est qd̄ illa nō sunt priora. **Q**uātū ad se-
cundū dicit. **V**imbra: quia sicut vmbra representat cor-
pus nec tamē illud attingit ita t illa representabāt nos
ū testamētū. **I**ntra. 10. **V**imbram habens lex futuro-
rū **zc.** **C**onsequētē probat per auctoritatē rationabili-
tē consequētē cū dicit. **S**icut respōfum est moysi. sc̄z
a domino. **E**rod. 25. **U**ide sc̄z diligenter cōſiderando t
facito ola scđm exemplar **zc.** **Q**uia naturaliter inferiora
tendūt in similitudinē superioroz. **D**ominus em̄ per sensi-
bilitā voluit nos ad intelligibiliā t spiritualia mandu-
ci. **J**ob. 38. **M**unquid nōli ordīnem celi: t pones ratio-
nē eius in terra? **zc.**

Lectio secunda:

Explanatio sancti Thome

Nunc autem melius sortitus est ministerii quanto et melioris testamenti mediator est: quod in melioribus remissiōibus sanctū est. Nam si illud prius culpa vacasset: non utique scđi locus inquireret. Ut iperās enim eos dicit. Ecce dies venient dicit dominus: et sumabo super domum israel: et super domum iuda testamentū nouū: non fūt testamentū quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manū eorum ut educeret illos de terra egypti: quoniam ipsis non permanerūt in testamento meo. et ego neglexi eos dicit dominus: quod hoc est testamentū quod disponam domui israel post dies illos dicit dominus: dando leges meas in mente eorum et in corda eorum super scribam eas.

Supradictus probauit xp̄m esse pontificē et per sequēs ministriū sacramentoꝝ non tamen scđm veterē legē: hic ostendit ipm esse ministriū maiorū et meliorū quam illa fuerit. Et circa hoc facit tria. Primo enim premitur intentus. Secundo assignat causam eius. Tertio probat scđm ibi. Quāto melioris re. tertiu ibi. Nam si illud re. Dicit ergo dicit et non habet aliquid terrenū offerre: sed nūc id est tempore gratie sortitus est. id est sorte accepit melius ministerium. id est dignius sacerdotiū. Dicit sacerdotiū xp̄i ministeriū: quia non cōpetit nisi inquantū homo fuit minister Boni. 15. Dico enim xp̄m scđm ministruſ fuisse re. Dicit autem sortitus est. id est sorte accepit: quia illud quod habet per sortem expectat a dō. ps. In manib⁹ tuis sortes mee. Et ideo oīa que fuit fūm distributionē diuinī arbitrii dicunt sorte dari et talia sūr effectus ḡr. Aphe. 1. Sorte vocati sumus. id est diuina electioꝝ et quādo cōtingit desice iudicium humānū solent se hōces conferre ad electionē et dispositionē diuinā mittentes sorte. sicut patet Act. 1. de electione marth. vnde Iorouer. 16. Sortes mutunt in simū et in dō temperant. Xpus quidē istud ministeriū sorte. id est dispositioꝝ diuinā cōsecutus est. Deinde cū dicit. Quāto melioris re. assignat eam quare ministeriū hoc maius est. Dicit enim sacerdos mediator est. Itē autem mediator est melioris federis. scđ boīs ad dēū. Mediatoꝝ enim est extrema cōciliare. Itē vero ad nos diuina attritū: quod per ipm facti sumus diuīne cōsortes nature. vt dicit. 2. petri. 1. Ipse etiā nostra offert deo. Et ideo dicit ap̄lus. 1. tymothei. 2. Mediatoꝝ dei et hominī homo xp̄s ielus. Ibi promittebat tempalia. Esa. 1. Si volueritis et audieritis me bona terre comedetis. Hic autem celestia. sicut supra dictū est. Sic ergo istud melius est quantū ad id quod dīs hōibus p̄mittit. Item in illo dicunt quidē que pertinet ad cultū dei. et ita sūt ceremoniaꝝ. quedā vero que ad rectitudinē vite. et ita sūt precepta mortalia que sanēt: alia vero nō. In novo sunt addūctā ſilīa istiꝝ preceptis que dant perfectis qui sunt capaces spiritualiū. At si manet precepta eadē: sed p̄missa diuersa. Item sacramēta sunt diuersa: quod ibi erat figura tantū: hic aut figure veritas expresa. Per oīa ergo testamentū istud est melius. Deinde cū dicit. Nam si illud re. probat quod illud testamentū cuius xp̄s mediator est melius est. et facit talē rationē. Si primum testamentū non habuisset culpā non quereret aliud ad corrigendū defectū ipius. Sed querit ergo re. Antecedens ponit et paret in līa. Sed cōtra. Bo. 7. Lex ergo peccatum est. Ab-

sit. Ergo male dicit quod non vacabat a culpa. Respondeo. Dicendū est quod aliquid potest auenire legi duplī. Ut fī se et sic erat bona. vel ratione illoꝝ quibus data est. et sic dicit habere culpā ppter duo. Primo quod non dabat virtutē ad purgandū commissa. Iusta. 10. Impossibile est sanguine ihuꝝ aut byrcorꝝ auferri peccata. Secundo quod non dabat gratia ad interesse ad vitandum peccata: sed ad cognoscendū tantū. et sic erat occasio peccati. Bo. 7. 10 cupiscentiā neſciebā nisi lex diceret: Non occupices. Et sic dicit non vacasse a culpa: quod hoīes in ipsa relinquerātur in culpa. Sed dicit non inquirere locus. Sicut enim eorum non nullū perfecte quietescit sed semper mouet quousque pertinet ad locū suū: sic quādū habet aliquid imperfekte non quietescit desideriū sed semper tendit ultra vias dū venis ad perfectū. Inquirebat ergo locus istius ad hoīe qui desiderabat: sed magis a deo qui ppter noſtre salutis desideriū dicit inquirere. Deinde cū dicit. Ut iperāns enim re. probat veritatē psequētis. scđ et inquirere locus testamenti et hoc per auctoritatem. Iusta. 31. Ecce venit dies re. Et circa hoc facit duo. Primo enim premitur auctoritatem. Secundo arguit ex ipa ibi. Dicendo autem nouū. Prima in duas. Primo enim premitur prophetiā noui testamenti dationē. Secundo describit ipm ibi. Non fūm testimonium re. Itē prima in tres. Primo enim ostendit triplicem oportunitatē. Secundo noui testamenti perfectionē ibi. Consumabo testamentū nouū re. Tertio quidē datū fuit ibi. Super domum iuda re. Dicit ergo. Ut iperāns enim dīs non quidē legi sed eos qui scđ erat sub lege. dicit. Ecce dies veniūt re. Hec est auctoritas quod non habet omnino sub istis verbis: sed mutant paucā. Ibi enim dicit sic. Ecce dies veniūt dicit dīs et ferā domum israel et domum iuda fedis nouū: non scđm paciū quod pepigī cū patribus vestris in die qua extendi manū meā ut educeret eos de terra egypti paciū quod irritum fecerūt et ego dīs sum. Sic ergo patet quod paucā mutant. Dicit ergo quantū ad temporis oportunitatē. Ecce dies veniūt. id est tempus gratie quod comparat dīt: quod illuminatū est a sole iusticie. Rom. 13. Moꝝ p̄cessit dies autē appropinquasuit. Quantū ad perfectionē noui testamenti dicit. Consumabo noui testamentū. Et dicit consumabo quod fons ad perfectionē. Apocal. 21. Ecce nova facio omnia. Itē autē verbū consumabo non habet ibi. sed vīt eo apostolus ad designandū perfectionē noui testamenti. Eccl. 10. Consumptionē et abbreviationē faciet dīs super terrā. Fuit enim noui testamentū perfectū quantū ad eruditōnē vite: que non extendit tantū ad generalē iusticie eruditōnē sed ad perfectā. Math. 5. Nulli abundaverit iusticia vestra re. Itē in veteri testamento erat tantū figuralia. in nouo vero veritas figurarū. et ita noui consumat et perficit vetus. Quantū ad fertū dicit. Super domum israel et iuda. Sed nūquid dat tantū iudeis? Non. Rom. 9. Non omnes qui sunt ex israel hi sunt israelite. Et sequit quod non qui filii carnis hi sunt filii dei sed qui filii sunt promissiōis estimantur in semine. Illi ergo qui fortiti sunt gratia dei sunt israel per fidem et iuda per confessionē. Rom. 10. Lordē credit ad iusticiā re. Dicit autem super domum re. tripli rationē. Una quia xp̄us in propria persona prediſcauit iudeis non gentibus. Math. 15. Non sum missus nisi ad eūs que perierūt domus israel. Secunda quia gentiles facti sunt participes noui testamenti sicut oleaster inferius in bonā oīna partcipat pinguedinē eius. Bo. 11. Aliā quod tige roboam et te roboam diuisum fuit regnū iuda a regno decem tribūnū que quidē remanserūt in ydolatria: sed regnū iuda magis adhēdit deo. licet non ex toto. Et ideo vtrōq; tetigit. Deinde cum dicit. Non fūm testamentū re. describit no-

in epistolam ad Hebreos VIII

num testamētū. Et pmo p differentiā ad vetus. Secundo p proprias conditiones ibi. Quia hoc est testamētū rc. Tercum pma in duas. Prima ostendit distinctionē noui et veteris testamenti. Secundo infirmitatē veteris ibi. In die in qua rc. Posset enim aliquis dicere. Nunqā istud nouum est illi simile? Ideo quasi respondens dicit. Non quia nō fui id qd feci cum patrio eoz. in quo ostendit q se non est seruanda vetus cū nouo. Gal. 5. State t nolite iterū iugo seruitutis p̄tineri. Matib. 9. Neqz mitius vinus noui in vites veteres rc. Et Ro. 7. Seruamus in nouitate sp̄s t nō in vetustate l̄se. Q si aliquid inuenis at in veteri qd gentibus indicat ad seruandū referendum est ad intellectum sp̄alem sicut dicit Esa. 19. Conseruent eū in hostiis t munieribus. qd totū est sp̄aliter intellegendū. Deinde cū dicit. In die qd app̄bēdi rc. ostēdit defectum veteris testamenti. Et pmo ex eius traditione Secundo ex euētu ibi. Quoniam ipsi rc. Vetus em̄ testamētū tradidit et seruis et infirmis. Seruus quidē quia qnq̄ exierunt de seruitute egypti. Et q̄tum ad hoc dicit. Cum educerē eos rc. Gal. 4. Anq̄ quidē in seruitute generans rc. Item q̄ erat lex tumoris sernilis. Ro. 8. Non accepistis sp̄m seruitutis iterū in timore rc. Aug. Brevis differētia veteris t noui testamēti timor t amor. Item infirmis q̄ se non poterant se iuare. Et q̄tum ad hoc dicit. App̄bendi manū eoz qd est infirmoz. ps. Te nulli manū dexterā meā Ro. 8. Qd impossibile erat legi in quo infirmabat. Dicit autē patrio eorum: sc̄ abraam: isaac et iacob. cū quibus iniit fedus speciale. ps. Memor fuit in seculū testamētū sui verbi qd mandauit in mille generationes qd dispositus ad abraā rc. Sz istis in exitu b̄ egypto. pm̄st carnalia. Deinde cū dicit. Qm̄ ipsi nō rc. ostendit defectum veteris testamēti ex euentu. t pmo q̄tum ad culpā. t lō dicit. Qm̄ ipsi nō ḡmansterū in testamento meo: qz sc̄z non erat sc̄ptūz in cordibus ipsorum. An statim post legē datā fecerū vitulū conflatilē. Exo. 32. et. ps. Fecerū vitulū in oreb t adorauerū sculptile. Et q̄tum ad penā. Iudeo dicit. Et ego neglexi eos illud ei aliq̄s dī negligere qd primitū pire. Et sic neglexit eos. qd pm̄st eos perire ab exterminatore ut dicit. 1. Corin. 10. et. ps. Spreuisti omnes discendentes a iustiis tuis. Aliis ira. Et ego dñatus sum eoz id est puniendo ostendi me esse dñm ipsoz. Deinde cum dicit. Quia hoc est testamētū rc. describit conditiones noui testamēti. Et circa hoc facit duo. Primo ponit modū edificationis eius. Secundo effectū ipsius ibi. At ero eis in deum rc. Dicit ergo. Quia hoc est id est tale ē testamētū qd disponitā domū israel rc. dispositio importat congruitatem ordinis. Et ideo dicit. Post dies illos id ē post legē datā. Debuit enim post legē veterē dari noua lex. sicut pmo dāt pedagogus postea magister ut prius dō recognoscat infirmitatē suam. In hoc q̄ patet congruitas temporis dandi nouū testamētū. Qdūs autē tradēdi duplex est. unus p exteriora. sicut pponēdo verba ad cognitionem alienius. At hoc potest homo facere. t sic traditum fuit vetus testamētū. Alio modo interius operando. t hoc ppxiūz est dei. Job. 32. Inspiratio op̄tentis dat intelligentiā. Et hoc modo dātū est nouū testamētū. qd constituit in infusione sp̄issancē q̄ interius instruit. Non autē sufficit tū cognoscere; sed requiri operari. Et ideo pmo illuminat intellectū ad cognoscendū. Et ideo dicit. Vabo leges meas rc. Et dicit in plurali ppter diuersa h̄cepta t consilia. Et hoc facit sp̄issancē. 1. Jo. 2. Unctio eius docet vos Jo. 14. Ille vos docebit oīa rc. Item ad bene operādū inclinat affectū. unde imprimat cordi. Et q̄tum ad hoc dicit. In corde eoz sup̄scrībat eas id ē sup cognitionem scribam charitatē. Super omnia autē charta

tatē habebtes rc. Col. 3. et Ro. 5. Charitas dei diffusa ē in cordibus nostris rc. Et hec est epistola de qua subdit 2. Corin. 3. Non attramento sed spiritu dei vīm nō in tabulis lapideis sed in tabula cordis carnalibus.

Lectio tertia.

Et ero illis in deum: t ipsi erūt mīhi in populu. Et non docebit vīnus quisq; pximū suū: t vīnus quisq; frātrem suū dicens: cognosce dñm: quoniam oēs scient me a minore vīlo ad maiorem: qz ppicius ero iniquitatib; eorum: t peccator̄ eoz nō memorabor. Dicēdo autē nouū vetera uit prius. Qd autē antiquat̄ t senescit ppe interitum est.

Supra posuit apostolus conditiones noui testamēti ex editione ipsius: nunc ponit tres effectus ipsius. Primo est homini ad deum perfecta coniunctio. Secundus est dei perfecta cognitione ibi. At nō docebit rc. Tertius est peccatorum remissio. ibi. Quia propriez ero rc. Circa primum sciendum est q̄ ad hoc q̄ homo iungat̄ deo re quiritur auxilium diuine gratie. quia ad hoc non potest propriā virtute. Iere. 31. In charitate perpetua dilexi te ideo attrahit̄ te mulier. Primo ergo tangit̄ illa communio ex parte dei. Secundo ex parte hominis ibi. At ipsi erunt rc. Dicit ergo. Ero illi in deum. Nomen deis significat vīnūalem p̄sidentiam. Tunc ergo est nobis deus quando habet curam de nobis et corda nostra ad se trahit t hoc est respectu iustorū specialiter. Ex hoc ergo q̄ ero eis in deum. sequit̄ secundū sc̄z q̄ ipsi erunt mīhi in plū. 1. exhibebit̄ se mīhi in populu. Sicut cū dicit ang. 2. t ciuitate dei. ca. 21. Populū ē ceterū multū iudicis iuris cōfēnsione communione veritatis sociat̄. Qm̄ ergo consentiunt in ius diuine legis ut sint ad inīcē vīles ut tendant in deum tunc est populus dei. Apoc. 2. Ipsi populus eius erunt t ipse deus cum eis erit eorum deus. Deinde cum dicit. At nō docebit rc. ponit secundū effectū noui testamēti. Et circa hoc facit duo. Mōlino enim ponit signum effectus illius. Secundo esse eum ipsum ibi. Quia omnes rc. Signum perfecte cognitionis est quando quis non indiget doceri. quia doctrina est via ad acquisitionem scientie. t ideo cessat doctrina: acquisita perfecte scientia. Sed nunquid in nouo testamēto vīnus non docet alium? At videtur q̄ non p̄ litteram istam. Sed contra. quia apostolus vocat se doctorez gentiū. 1. Limo. 2. t Ephe. 4. Alios pastores t doctores. Ro. 12. Sive qui docet in doctrina. Respondeo. dicendum est q̄ hoc quod dicitur hic potest duplicit̄ intelligi. uno modo de p̄senti statu: t sic nō verificatur vīnūlittere de omnibus: sed tantum de primis fundatoribus noui testamēti sc̄ilicet apostolis qui immediate fuerunt instruti a deo quando aperuit illis sensum ut intellegent̄ scripturas. Luc. ultimō. Apostoli ergo facti sunt perfecte cognoscentes nō ab alijs instruēti sed simul a christo accepērunt sapientiam infusam. Alio modo q̄ referat ad statum patrie futurum ad quāz p nouū testamētū introducimur nec p vīnus. Et sic vīl vīnū est qd dicit hic. Sz ptra. H̄oses beati sunt eq̄les angelis nō malozen. Is 8m̄ dionysii vīl angel̄ docet alii illuminādo ipm̄. Ergo t homo beat̄ alium docebit Respondere. dicendum est q̄ duplex est cognitione in beatis angelis. Una que beatos facit. sc̄z cognitio diuinitatis que sola beatos facit. sicut dicit augustinus in libro confessionū. Beatus qui te nouit rc. Aliis est q̄ est omnia q̄

Explanatio sancti Thome

sunt aliud a deo cuiusmodi sunt effectus dei, et ista non beatificant. Quantum ergo ad primam vnum non docet alium quynus non beatificat mediante alio, sed a deo immedia te. p. In lumine tuo videbimus lumen. Sed quantum ad aliam que ait aliquo mysterio vno docet alium. At hoc forte vlog ad finem mundi quod datur executio effectuum dei, et ideo addit dicens. Non cognoscit dominum. Quasi dicat. Non accipit dei cognitionem. Et dicit proximum et fratrem suum quod si enim Augustinum oes hoies sint ex charitate diligendi, si tam non possis omnibus prodesse: tamen illis specialiter debes prodesse qui tibi coniunguntur. Vel naturaliter sicut sunt consanguinei quos hic vocat fratribus. Vel alia coniunctione et sic proximus est. Omnes enim scient me a minima usque ad maiorem eorum. Hec est causa quare vnum non docet alium, quod omnes non scilicet dominum. Ioh. 3. Videbimus eum sicut est. In hac vero visione consistit beatitudine Ioh. 17. Hec est vita eterna quod cognoscatur solum verum deum et Iesum Christum. In hoc glorietur scientia et noscere et noscere et hoc doctrinam habent beatitudo non ab aliquo alio: sed a solo deo tantum. Isa. 54. Domnam vniuersos filios tuos doctos a domino. Illud autem quod dicitur a quinquo, potest duplicitate intelligi. Uno modo dicunt maiores sancti antiquiores. Et sic maior et minor dicuntur ordinem temporis. Quod ergo cognoscere quod singuli accipiunt singulos denarios Matth. 20. Vel hoc dicit ad ostendendum differentiam premiorum: quod licet oes cognoscant, tamen vnum magis alio cognoscet Matth. 5. Qui fecerit et vocuerit hic magnus vocabitur in regno celorum. Premiu[m] enim correspoderet merito, et hoc contra illos qui dicunt penas et omnia in merita esse equalia et per consequens paucia equalia. Cetera quo dicitur. 1 Corin. 15. Stellae differt a stella in claritate. Deinde cum dicitur. Quia proprie[tes] eius ponit tertium effectum, qui est culpe remissio quod non poterat vetus testamentum. infra. 10. Non possibile est sanguine thaurorum et hircorum auferri peccata. Dicit ergo. Proprius ero tecum. Differunt autem iniurias et peccata. quod iniurias oponunt iusticie que quide[m] proprie[tes] semper est ad alium. Ideo iniurias dicitur quia quod non poterat alterius Ioh. 35. Domini qui similius tui est nocebit in iniurias tuas tecum. Decatum autem dicitur ois defectus actionis, quod importat deordinationes, et sic iniurias proprias est in primis, sed peccatum est in seipsum et hoc proprio loquendo largior tamen idem est iniurias et peccata. Et quantum ad hoc dicitur. Quia proprius ero iniurias eorum secundum in presenti penam relaxando nec memorabos secundum in futuro peccata puniendo. Ezeb. 18. Omnis iniuriam eius quas operatus est non recordabor. p. Proprius esto peccatis nostris tecum. Item ne meminerimus iniuriam nostram et ceterum. Sine penitentia enim sunt dona et vocatio dei tecum. id est deus non penitet quod hic peccata remiserit quasi iterum puniendo. Deinde cum dicitur. Dicendo autem nouum tecum, quasi posita auctoritate arguit ex ipsa et facit talen rationem. Nouum non dicit nisi in comparatione ad vetus, sed omne quod dicitur vetus significat quod sit proprie[tes] cessione. Ergo dicendo nouum veterum id est dedit intelligere quod prius sit veritas. Quod autem antiquas et senescit propter interiorum est. Si ergo illud est vetus abscindendum est. Lxviii. 26. Nouis superuenientibus vetera p[ro]p[ter]ieris. Dicendo ergo nouum designat cessionem veteris. Proprie[tes] autem nihil antiquas nisi quod subiacet temporis, que aut subiacet temporis cessant in tempore. Porro ergo illud veritas cessare. Dicit autem antiquas propter res inalatas, sed senescit propter animatas. Sciemus tamen est quod vbi habemus peccatorum alia lira haber peccati, et tunc referunt ad peccatum originale quod omnibus est commune.

Capitulum nonum.

Etabuit quidem et prius iustificationes culture et sanctum seculare. Tabernaculum enim factum est primum in quo erant candelabra et mensa et propositio panum que dicuntur sancta, post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur sancta antoruz: aureum habens thuribulum et archam testamenti circumiectam ex omni parte auro: in qua verna aurea habens manna et virga aaron quod fronduerat: et tabule testamenti super quae erant cherubim glorie obumbrantia propriatorum: de quod non est modo dicendum per singula. Supra ostendit aplius dignitatem noui testamenti respectu veteris in generali: hic ostendit idem in speciali descendendo ad singula que erant in vitro testamento. Et circa hoc facit duo. Primo enim comparat ea que sunt veteris testamenti ad ea que sunt noui ut supra hoc ostendat dignitatem noui. Secundo manifestat quedam que supposuerat decima causa ibi Umbra enim habens lex tecum. Circa primum tria facit. quod primo exponit illud quod fuit in veteri testamento. Secundo ostendit significatum suum ibi. Hoc significatur ipso facto tecum. Tertio ex his arguit ad propositum ibi. Et ideo noui testamentum tecum. Iterum prima in duas. Primo enim describit conditionem veteris testamenti. Secundo prequit ibi. Tabernaculum enim factum est primum tecum. Circa primum secundum est quod tam vetus quam noui testamentum ad hoc instruita sunt ut sis accedat ad deum. Ad hoc autem duo sunt necessaria. scilicet recessus a peccato: et vincio ad deum. Primum fit per iustificationem. Secundum per sanctificationem. et in vitro testamento fit iustificationem per sanctificationem. Unde dicit sic. Dicendum est quod prius veteravit. Sed qualis fuit illud vetus? Tale quod habuit iustificationes culture secundum latram enim tempore. Non quod fuerit quedam ablutiones per quas mundabatur: non quidam a macula peccati: sed a quibusdam irregularitatibus quibusdam impeditabatur a cultu dei sicut ex tactu mortui vel alicuius mundi non poterant intrare tabernaculum nisi expiati et aliquas ablutiones. Et ideo dicebantur iustificationes culture quod secundum et siebat idoneus ad cultum divinum. Et de hoc habetur Lxviii. 22. Hieron. Iustificationes id est ablutiones quibus purificatis licet ad accedere. Sed sanctificatio eorum erat sanctum seculare. Seculus quod sumit per secundum durationem. p. In seculum seculum. Quod significat mundum istum. I. Tl. 4. Demas me dereliquit diligens hoc seculum. Illa ergo sanctificatio potest dici secularis quod temporalis erat et non perpetua. Sed littera greca non sic accipit: quod dicit sanctum mundari. Unde est differentia inter noui testamentum et vetus. quod licet virtus sit corporale tamen non continet gratiam. et sacrificium est in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus salutem seculum operatur quod non erat in veteri testamento quod in se nullam continebat gratiam. Sal. 3. Quod iterum convertit mundi ad inserviam et egena elementa. Deinde cum dicitur Tabernaculum enim tecum exponit illud quod dixit. Et primo quantum ad dispositionem tabernaculi. Secundo quantum ad mysterium sacerdotum ibi. His itaque dispositis tecum. Circa primum propter intellectum libri sciendum est quod dominus in deserto precepit fieri tabernaculum quod haberet. 30. cubitos vel passus in longitudine, et decem in latitudine: ita quod hostium erat ad orientem ante quod dependebat velum super quartu[m] columnas et quadraginta tentorium in quo erat altare holocaustorum. sed de hoc nihil ad propositum, quia apostolus de hoc non facit aliquam mens